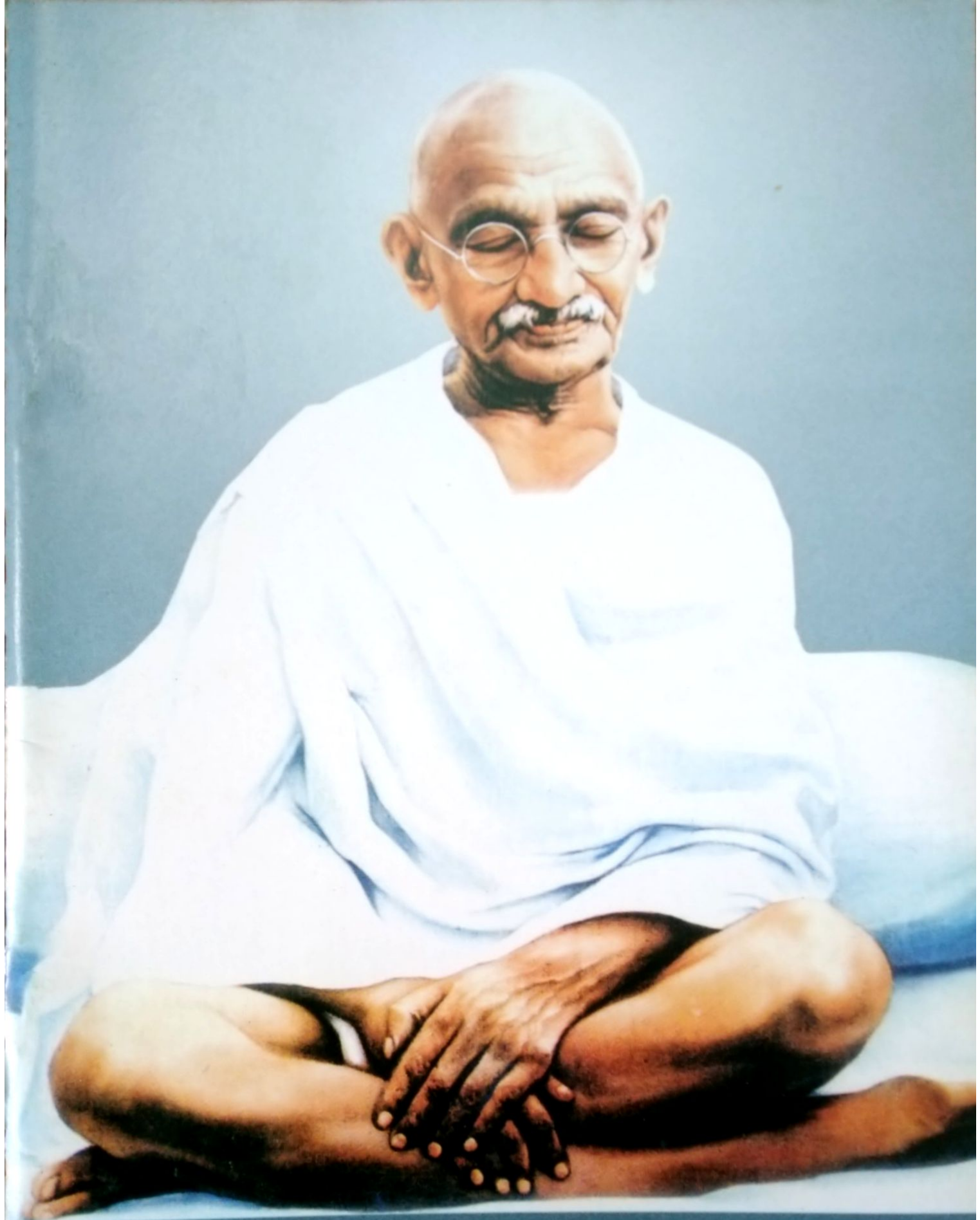

अशे आशिल्ले गांधीजी - 4

अशे आशिल्ले गांधीजी

कथन

अरविंद काकोडकार

“जितली चिंता म्हाका म्हज्या पैशांची आसा,
तितलीच म्हाका सार्वजनीक संपत्तीची आसा.
हो पैसो लेगीत म्हजोच.”

2013

मार्ग अभियान

मडगांव - गोंय.

अशे आशिल्ले गांधीजी

पुंजुलो - 4

पयली खेप 1,100 प्रती,
मे 2013.

कथन :

अरविंद काकोडकार
चिखली, वास्को, गोंय.

उजवाडावपी :

गुरुनाथ केळेकार

मार्ग अभियान

कामत बिल्डिंग,

श्री हरिमंदिराकडेन,

मडगांव, गोंय.

पालव :

रुपा प्रमोद छेत्री

दवर्ली, मडगांव, गोंय.

मुद्रण :

इम्प्रेसन, बेळगांव.

मांडावळ

गोंयांक गांधीजींची गरज	4
1. हांगा तुका फुकट आशिर्वाद मेळपा ना	7
2. केल्लो नेम पाळूंक जाय.....	8
3. राग गिळून शांत जायात	9
4. मरपाक एकटोच आयलां	10
5. तुमी जेवले	12
6. आतां भांगराचीं कांकणां वापरचीं ना.	14
7. भुरग्यांवरी कल्पना करूंक जायना	16
8. हांव तुका भितां	18
9. अशी नितळसाण आमकां जाय	20
10. हो पैसो म्हजोच	21
11. कायद्यामुखार सगले सारके	23
12. गांवांत विलायती वखतां कित्याक	25
13. हांचो पैसो तांब्याचो न्हय भांगराचो	26
14. आतां तुका न्हीद पडटली	27
15. सगले जिनस वेवस्थीत आनी नितळ दवरचे	29
16. वैज आपल्या पिडेस्ताक सोडून कसो पैस रावत.....	31
17. कामाची वस्त हावें काडून दवरल्या	32
18. तर हांव आतांच येतां	33
19. म्हजें पुण्य तुवें व्हेलें	35
20. निश्चेव करात केन्नाच झगडचेनात	37
21. हांव वेवसायीक नटांचें नाटक पळयना	40

गोंयांक गांधीजींची गरज

15 ऑगस्ट 1947त देश स्वतंत्र जालो. 14 वर्सां उप्रांत गोंय मुक्त जावन देशाचो वांटो जालें.

1952सावन देशाचे अर्थीक उदरगतीखातीर पंचवर्सुक्यो येवजण्यो सुरू जाल्यो. आमी गोंयकार आमकां दोन पंचवर्सुक्यो येवजण्यो चुकल्यो अशें उलोवन जायतेदां खन्त परगटायतात. म्हळ्यार अर्थीक लावापासून आमी धा वर्सां फाटीं उरले अशें आमी मानतात.

अर्थीक लावापरस चड मोलाची अशी दुसरी एक मोलादीक वस्त आमकां चुकली. ती म्हळ्यार गांधीजी, जे 1948 जानेवारींत गेले. ते गोंयचे परिस्थितीचेर नदर लावन आसताले. गोंयचे तेन्नाचे (1946) पुर्तुगेज गवर्नर हांचेकडेन तांचो पत्रवेव्हार चलतालो.

आमची सुटकेची चळवळ गांधीजी नासतना जाली. ते आशिल्ले जाल्यार आमकां आनीक बळ मेळटलें आशिल्लें. अशें जालें तरी बाब रवीन्द्र केळेकार हाणी गोंयकारांत प्रत्यक्ष गांधी रिगोवपाचो वावर मुक्तीपयलीं मुंबयंत गोमन्तभारती संस्थे मार्फतीन केलो. ताणी गांधीजींचे विचार आनी जिवीत हांचेवयलीं कांय पुस्तकां कोंकणींतल्यान उजवाडा हाडलीं.

उप्रांत गोंय मुक्त जालें. रवीन्द्रबाबाचें गांधी संदर्भातलें कार्य चलत रावलें. ताणी गांधीजींच्या वावराचेर उजवाड घालपी जायते लेख बरयले आनी गांधीजींची जिवीत-कथाय देशाक दिली. मूळ हिंदींत

बरयल्ल्या गांधी-चरित्राचो डॉ. माधवी सरदेसाय हाणी कोंकणींत अणकार केला, जाका साहित्य अकादमीचो अणकार-पुरस्कार मेळ्ळा.

रवीन्द्रबाबान म्हजेकडल्यान गांधीजींची आत्मकथा कोंकणींतल्यान करून घेतली. खासा गांधीजींनीच स्थापन केल्ल्या नवजीवन ट्रस्टान ती छापून उजवाडा हाडली. ती साहित्य अकादमीन उखलून धरली.

हे निमतीं नवजीवन ट्रस्टाकडेन उलोवणीं करपाक अहमदाबादेक वचप जालें. इश्ट बाब अरविंद काकोडकार तेन्ना वांगडा आशिल्लो. अरविंदाक साबरमती आश्रमांत गांधी साहित्याचें भांडार पळोवंक मेळ्ळें. अरविंद काकोडकार मुळांत गांधी-भक्त. जियेतना कांय मूल्ल्यां पाळपी. एक संयमी समाधानी जिवित जियेवपी.

गजाली करतना हांतल्या कांय गांधी-साहित्या वरवीं आमी गोंयांत 'गांधी रिगोवया' असो हावें अरविंदा मुखार प्रस्ताव मांडलो. ते पासत गांधी साहित्याचो कोंकणींतल्यान अणकार करपाची गरज दिसली. अणकार आपूण करतां म्हणपाचे अरविंदान उतर दिलें.

दिल्ल्या उतराप्रमाण अरविंदान एका फाटल्यान एक अशीं गांधीजींच्या जिवितावयलीं आनी प्रसंगांची पुस्तकां अणकारून तांचीं हात-बरपां म्हजेसुवादीन केलीं. ताचेंच फळ म्हणून एका बराबर हो पांच सुपुल्ल्या पुस्तकांचो पुंजुलो 'अशे आशिल्ले गांधीजी' ह्या माथाळ्याखाला आमी मोटे उर्बेन उजवाडा हाडला. हीं पुस्तकां

आमच्या लोकांत पावचीं आनी अशे भाशेन गांधी-विचार
कोंकणींतल्यान जनमानसांत रुजचो हे पासत हो प्रपंच.

हाचेपयलीं गोमन्तभातीन 'अशे आशिल्ले गांधीजी' ह्या नांवान गोंयचे
मुक्तीपयलीं स पुस्तकांचो एक पुंजुलो उजवाडा हाडिल्लो. तोय परतून
उजवाडा हाडपाचो आमी थारायलां. डॉ. माधवी सरदेसाय हांचें ह्या
कामाक आमकां फाटबळ आसा.

उद्देश एकूच म्हळ्यार मुक्तीपयलीं गांधीजी आमकां मेळ्ळे नात. आतां
आमचे भाशेंतल्यान, कोंकणींतल्यान, ते आमकां मेळचे आनी आमचें
गोंयकारांचें जिवीत गांधी-विचारांक लागून गिरेस्त जावचें.

गांधी साहित्य वाचपी फुडें सरल्यार हो वावर नेटान फुडें वतलो.

मडगांव, 26 मे 2013.

गुरुनाथ केळेकार

1. हांगा तुका फुकट आशिर्वाद मेळपा ना

एक दीस सरोजिनी नायडू एका नव्याच जोड्याक घेवन गांधीजीसरीं आयली. तांकां गांधीजींचो आशिर्वाद जाय आशिल्लो. ते लग्न जाल्ले चलयेक गांधीजी ‘टिळक स्वराज्य फंड’ च्या काळासावन वळखताले. तिणें त्या वेळार खूब फंड एकठांय केल्लो. आपल्यो सगल्यो वस्ती पसून दिल्ल्यो. गांधीजीन विचारलें, “तुका ते दीस याद आसात न्हय ? तुज्या लग्नान म्हाका खोस जाली. पूण हांगां तुका फुकट आशिर्वाद मेळपा ना. तुवें पयलीं हरिजनांक दान दिवन आशिर्वाद घेवचो पडटलो.”

ते चलयेन सांगलें, “कितें दिवूं ? तुमकां जाय तें मागात.”

“पूण हांव कसो मागतलों ? तुका तुज्या घोवाची मान्यताय नाका ? म्हाका तुमच्या दोगांय मजगतीं झगडीं लावपाचीं ना.”

“आमच्या दोगांयमदीं झगडीं जावपाचो प्रस्नच येना.”

अशें सांगून तिणें आपल्या हातांतलीं भांगराचीं कांकणां काडून गांधीजीच्या पांयांकडेन दवरलीं. त्या वेळार सगले खळखळून हांसपाक लागले.

2. केल्लो नेम पाळूंक जाय

त्या दिसांनी गांधीजीचो एक नेम आशिल्लो. ते दिसपडटे आपलो तिसरो पूत रामदास हाका एक वर गुजराती, संस्कृत आनी इंग्लिश शिकयताले. पाठ्य पुस्तकांत हिंदू धर्माचें पयलें पुस्तक, 'यंग इंडिया' तले लेख आनी तांचे अणकार हांचो आसपाव आशिल्लो.

त्याच वेळार एक फावट राष्ट्रीय महासभेची बसका अहमदाबाद नगरपालिकेचे समितीच्या नव्या सभाघरांत आयोजीत केल्ली. गांधीजी दिसपडटे सकाळचे चार ते रातचे धा वरांमेरेन दुसऱ्या फुडाऱ्यांवांगडा उलोवणीं करपाच्या बोवाळांत उरताले. एक दीस रातचे ते णव वरांचेर परते आयले तेन्ना ताणी बाक विचारलें, “रामा खंय ?”

बान जाप दिली, “तो पुरो जावन न्हिदला. ताका आतां उठोवं नाका.”

गांधीजीन सांगलें, “पूण हावें तर ताका दिसाक एक वर शिकोवपाचो नेम केला. ताणें जर नाका म्हणत, तरच हांव न्हिदूंक शकतलों.”

त्याय दिसा ताणी नेम मोडलोना. रामदासाक उठोवन कांय वेळ शिकयलो, तेन्नाच ते चिंता हुसक्या बगर न्हिदूंक शकले.

* *

3. राग गिळून शांत जायात

येरवडा बंदखणीचे राखणदार श्री. क्वीन हे जल्मान आयरीश आशिल्ले. ते सदां सानवेळचे चुकनासतना गांधीजी आनी तांच्या सवंगड्यांची खबर घेवपाक येताले. एक दीस ताणी गांधीजीक सांगलें, “म्हाका गुजराती शिकपाक जाय.”

गांधीजीन म्हणलें, “बरें आसा. हांव तुका गुजराती शिकयतां.”

त्या दिसाच्यान तो दिसपडटे तांचेकडच्यान गुजरातीची बाराखडी शिकपाक लागलो. कांय दीस गेले. जेन्ना क्वीन थोडें थोडें बरोवंक, वाचूंक शिकले तेन्ना ताणी गांधीजींक सांगलें, “तुमी म्हाका गुजरातींत एक वाक्य कागदाचेर बरोवन दियात, म्हणचे म्हाका खंयच्याय वेळार तें वाचूंक मेळटलें.”

गांधीजीन रोखडेंच एक वाक्य बरयलें – “कैद्यांचो मोग करात. कित्याकय लागून राग आयल्यार तो गिळून शांत जायात.”

ताचे उप्रांत, क्वीन विसापूर बंदखणीचे अधीक्षक जावन थंयच्यान गेले. तांच्या कार्यकाळांत, गुजरातचे खूबशे राजकी बंदी थंय आयले. एक फावट, कित्याक लागून तरी क्वीनांचो तांचेकडेन संघर्श जालो. ते रागान तांबडो जाले. फारपेट

करपाइतली परिस्थिती निर्माण जाली. गांधीजीन तांकां बरोवन दिल्लो 'तो' कागद ते सदांच आपलेकडेन दवरताले. खिणाक तांकां त्या कागदाचो उगडास आयलो. ताणी तें वाक्य परत परत वाचलें. जसजशें ते तें वाक्य चड आनी चड वाचताले, तसतशें तांचें मन चड आनी चड शांत जातालें. निमाणें, ताणी सगल्या सत्याग्रहींची माफी मागली.

* *

4. मरपाक एकटोच आयलां

चंपारण्य बिहारांत आसा. थंय गांधीजी सत्याग्रहाचो एक पकदस्त लढो लढिल्ले. गोरे लोक थंयच्या थळाव्या लोकांक खूब सतायताले. ते निळीचे शेती करताले देखून तांकां 'निलहे' म्हणटाले. तांचीच चवकशी करपाक गांधीजी थंय गेल्ले. तांच्या ह्या कामान थंयचो भौस जागो जाल्लो. ताचें साहस वाडिल्लें. पूण थंयचे गोरे लोक खूब पिकार जाल्ले. ते आजमेरेन मनमानी करीत आयिल्ले. तांचेकडेन बोट उखलून दाखोवपी कोणच नाशिल्लो. पूण आतां ह्या एका मनशान तांचेमुखार मॉड उबें केल्लें.

ह्याच वेळार एका मनशान येवन गांधीजींक सांगलें, “हांगाचो एक गोरो मनीस खूब दुश्ट आसा. तो तुमकां मारूंक पळयता. आनी ते खातीर ताणे एक हत्यारोय नेमला.”

गांधीजीन तागेली खबर आयकली. ताचे उप्रांत एक दीस, रातच्या वेळार गांधीजी अचकीत त्या गोऱ्या मनशाच्या घरा पावले. त्या गोऱ्या मनशान तांकां पळयलें आनी तो भिल्लो. ताणें विचारलें, “तूं कोण ?”

गांधीजीन जाप दिली, “हांव गांधी.”

तो आनीक घुसपलो. विचारूंक लागलो, “गांधी ?”

“हय. हांव गांधी.” गांधीजीन जाप दिली. “हांवें आयकलां तूं म्हाका मारूंक सोदता. तुवें हत्यारोय बी नेमला.”

तो गोंदळळो, जशें कितें सपन पळयतालो. आपल्या मरणाची गजाल कोणय इतले सोंपेपणान कशी उलोवंक शकता ! तो कितेंय येवजिता म्हळ्यार, ताचे पयलींच गांधीजी परत उलयले, “हांवें कोणाक कांयच सांगूं ना. हांव एकटोच आयलां.”

बावडो तो गोरो. ताणे भंयाचेर जैत मेळयिल्ले मनीस हाचे पयलीं खंय पळयल्ले ! तो फुडें कांयच उलोवंक शकलो ना.

* *

5. तुमी जेवले

मे1942 त प्रभूदयाल अग्निहोत्री गांधीजींक मेळपाक वर्धा आयले. तांचे कडेन किशोरलाल मशरुवालाच्या नांवान बाबा राघवदासांचो एक संदेश आशिल्लो.

अग्निहोत्री महादेवभाईंची मान्यताय घेवन भितर गेले. पांयां पडले आनी सकल बसले. गांधीजी ते मेरेन जेवूंक नाशिल्ले. ते भारत मंत्री मि. एमरीचे एके सुचवणेचेर जाप बरयताले. इतल्यान तांची नदर अग्निहोत्रींचेर पडली. नांव गांव विचारलें. अग्निहोत्रीन मशरुवालाजींच्या नांवान बाबा राघवदासान धाडिल्ल्या संदेशाची खबर सांगली. हांसून गांधीजीन विचारलें, “तर तुमी किशोरलालभाईंक मेळात.”

अग्निहोत्रीन जाप दिली, “हांव तांकां वळखना. तुमचेकडेन हो संदेश पावोवचो हें म्हाका चड योग्य दिसलें.”

गांधीजीन सांगलें, “आनी हावें तुमचे त्रास वांचयले जाल्यार ? पळयात, हे कुडींत जो सगल्यांत घट-मूट आनी सस्त मनीस दिसता न्हय, तो किशोरलालभाई.”

अग्निहोत्रीन किशोरलालभाईंक पळयलें, बाबा राघवदासाचो संदेश तांकां सांगलो, पूण जाप दिली गांधीजीन आनी विचारलें, “आनी कितें विचारपाचें आसा ?”

अग्निहोत्रीन म्हणलें, “आंदोलनाच्या संबंदांत ज्यो खबऱ्यो चळ्यात, त्यो जर बराबर आसत, तर सरकार तुमकां आनी दुसऱ्या फुडाऱ्यांक चड तेंप भायर दवरचेंना. असले परिस्थितींत दुसऱ्या लोकांचे सोडात, आमी स्वता कितें करपाचें ?”

महादेवभाईन सांगलें, “असले परिस्थितींत तुमी ‘हरिजना’च्यो फायली आलटून पालटून पळयात. तातूंत तुमकां जाय तें मार्गदर्शन मेळटलें.”

भासाभास खूब वेळ चल्ली. तेन्नाच आश्रमांतली एक बायल गांधीजीचें जेवण घेवन आयली. गांधीजींक एकदम अजाप जालें. ताणी अग्निहोत्रीक विचारलें, “तुमी जेवण केलें ?”

अग्निहोत्रीन जाप दिली, “ना बापू. हांव वर्ध्यांक वचून करतलों. रेल्वे थाण्याचे लागींच एके धर्मशाळेंत रावलां.”

तें आयकून गांधीजीन म्हणलें, “तर हांगाच जेवात. वर्ध्यां खाण बरें मेळना.”

ताणी इशारो केलो. एक स्वयंसेवक अग्निहोत्रीक घेवन जेवणाचे कुडींत गेलो. ते मातूशे उसरां पाविल्ले, पूण जेवण बाकी आशिल्लें. थंयचें स्वादिष्ट, पुश्टीक आनी सात्वीक जेवण करून ते आनंदीत जाले. रात जावपाक आयिल्ली. ते वर्ध्यांक

वचपाक भायर सरले. गांधीजीन विचारलें, “कशे वतले ? कितें हाडलां ?”

“ना बापू, हांव चलून वतलों.”

पूण गांधीजींचो हुसको कसो वतलो ? रस्त्यार किडे, काळोकिट्ट काळोख, सेवाग्रामांत वाहनाची कसलीच वेवस्था ना, पूण सुदैवान अमृतलाल नानावटींचो टांगो भायर उबो आशिल्लो. गांधीजीची चिंता ना जाली. तरीय जे मेरेन ते लोक टांग्यांत बसलेनात, ते मेरेन गांधीजी भितर गेले नात.

* *

6. आतां हीं भांगराचीं कांकणां वापरची ना

बंगालचे नामनेचे काँग्रेस फुडारी श्यामसुंदर चक्रवर्तीची नात रानीबाला धा वर्सांची बी आसत. आपल्या सभावाक धरून एक दीस गांधीजी ते चलयेकडेन फकाणां विनोद करताले. ते चलयेच्या हातांत स भांगराचीं कांकणां आशिल्लीं. तीं कांकणां पळोवन गांधीजीन म्हणलें, “तुज्या इल्ल्या इल्ल्याशा हातांत इतलीं जड जड कांकणां.”

रानीबाला फटाफट कांकणां काडपाक लागली. तिच्या आज्यानय तिका फाटबळ दिलें. सांगलें, “हय, हय. तीं कांकणां गांधीजींक दी.”

गांधीजींक दिसलें, ही उदारताय नितीक धरून ना. कारण निमाणें हीं कांकणां बाबू श्यामसुंदर चक्रवर्तीचीं. तांच्या जांवयाचीं आशिल्लीं. चक्रवर्तीक घडये गांधीजींच्या मनांतलो दुबाव लक्षांत आयलो जायत. ताणी सांगलें, “तुमी म्हजे चलयेक आनी जांवयाक वळखनात. रानीबालान हीं कांकणां तुमकां दिल्यांत हें म्हजे चलयेक कळळ्यार तिका खूब खोस भोगतली. आनी म्हजो जांवय खूब उदार. तो गरिबांक मजत करता.”

गांधीजीन हरशीं हें सगलें फकाणांनी सांगिल्लें. पूण तांचो खरो उद्देश तांच्या मनांत मोलादीक वस्तुंविशीं तिरस्कार निर्माण करपाचो आशिल्लो. त्या लोकांच्या मनांत गरिबांक मजत करपाची इत्सा निर्माण करपाची आशिल्ली. तरूय ताणी कांकणां परत दिवपाचे यत्न केले पूण श्यामबाबून तें मानलेंना, तेन्ना गांधीजीन सांगलें, “पूण आतां राणी केन्नाच परत भांगराचीं नवीं काकणां वापरचीना. आं, ती शंखांची काकणां वापरूंक शकता, हे एके अटीचेर हांव हीं काकणां व्हरूंक शकतां.”

सान राणीबालेन आनी तिचो आजो श्यामबाबू, दोगांयनी मोठे खोशयेन ही कबलात मानून घेतली.

7. भुरग्यांवरी कल्पना करूंक जायना

सत्याग्रहाच्या दिसांनी एक फावट गांधीजी कराडी नांवाच्या गांवांत थांबिल्ले. एक दीस सकाळीं सकाळीं ताणी पळयलें, की गांववाल्यांनी एक व्हडली मिरवणूक काडल्या. सगळ्यां फुडें बायलां आशिल्लीं. हातांत बावटे आशिल्ले. वाजंत्रां वाजतालीं. ते येवजूंक लागले - हे लोक कसलो सत्याग्रह करतात ? आनी दादल्यांच्या हातांत फळां, फुलां आनी पयशे कसले आसात ?

येवजितां येवजितां ते आपले खोंपींतल्यान भायर आयले. पुराय लोक तांचो जयजयकार करपाक लागले. तांचे सरीं येवन सगले लोक तांकां भावार्थान पांयां पडले आनी आपणे हाडिल्ली भेट तांच्या पांयांकडेन दवरपाक लागले.

गांधीजीन विचारलें, “तुमी सगले कित्याक आयल्यात ? आनी हीं वाजंत्रां कित्याक वाजतात ?”

मिरवणुकेच्या फुडाऱ्यान सांगलें, “महात्माजी, आमच्या गांवांत सदांच दुकळ आसता. उबाळाचे दीस येतात म्हळ्यार सगल्यो बांयो आटतात. पूण नवलाची गजाल म्हळ्यार अंदूं तुमी आयले आनी सगलें बदललें. गांवांक तुमचे पांय लागलेबराबर सगल्यो बांयो भरल्यो. आनी तेचखातीर तुमचेविशीं आमचो भावार्थ प्रकट करपाक आमी हांगा आयल्यात.”

गांधीजींचो आवाज मातसो कडक जालो. ताणी म्हणलें, “तुमकां पिशें बी लागलां ? हावें हांगा येवप आनी उदकाचो कितें संबंद ? देवाचेर म्हजो अधिकार ना. ते खातीर तुमच्या आवाजाक जितलें मोल आसा, तितलेंच म्हज्या आवाजाक आसा.”

तें आयकून गांवच्या लोकांक बाबड्यांक लज जाली. आतां गांधीजी हांसले आनी म्हणूंक लागले, “पळयात, खंयच्याय झाडार कावळो बसप आनी त्या वेळार योगायोगान तो बसला ती ताळी मोडप, तर कावळ्यान झाड मोडलें अशें तुमी म्हणटले? कारणां खूब आसतात. तुमच्या बांयक उदक आयलें, हाचें कारण जमनी भितर कितें तरी वयर-सकयल जालां आसतलें. घडये एक नवो झरो फुटला आसूं येता. आमी भुरग्यांवरी कल्पना करूंक जायना.”

* *

8. हांव तुका भितां

साबरमती आश्रमांत रानचेकुडीची दायकी कस्तुरबा गांधीचेर आशिल्ली. दरेक दिसा कितलेशेच सोयरे गांधीजींक मेळपाक येताले. बा मोठे उमेदीन सगल्यांचें स्वागत सत्कार करताली. त्रावणकोरासाकून आयिल्लो एक भुरगो तिका आदार दितालो.

एक दीस दनपरां सगलें काम सोपतकूच रांदची कूड बंद करून थोडो विसव घेवंक म्हूण बा आपले कुडींत गेली. गांधीजी जशें कितें ह्याच खिणाची वाट पळयताले. बा वतकीच ताणी त्या भुरग्याक आपलेसरीं आपयलो आनी ल्हव आवाजांत ताका सांगलें, “आतां कांय सोयरे येवपाचे आसात. तातूंत पं. मोतीलाल नेहरूय बी आसात. त्या सगल्यांखातीर जेवण रांदपाक जाय. बाक सकाळच्यान काम करून करून पुरो जालां. तिका मात्सो सुशेग घेवंदी. तूं तुजे मजतीखातीर कुसुमाक आपय आनी हें पळय, जी वस्त जंयच्यान काडटा, थंयच परत दवर.”

त्या भुरग्यान कुसुमाक आपयलें आनी दोगांय बोवाळ करीनासतना सोयऱ्यांखातीर जेवणाची तयारी करपाक लागलीं. काम करतां करतां अचकीत एक ताट त्या भुरग्याच्या हातांतल्यान सकयल पडलें. त्या आवाजान बाक जाग आयली. तिका दिसलें रांदचे कुडींत माजर आयलां. तशातशी ती उठली आनी रांदचे कुडींत गेली. थंय पळयल्यार तिका वेगळो देखाव दिसलो.

थंय मोठ्या जोरान जेवण करपाची तयारी चलताली. तिका अजापय जालें आनी रागय आयलो. व्हडल्या आवाजान तिणें विचारलें, “तुमी दोगांयनी हांगा हो कितें अछेव मांडला?”

त्या भुरग्यान बाक सगलें कितें तें सविस्तरपणान सांगलें. ताचेर तिणे विचारलें, “तुवें म्हाका कित्याक उठयलें ना ?”

भुरग्यान रोखडीच जाप दिली, “सगली तयारी जातकीच तुमकां उठोवपाचें थारायिल्लें. तुमकां पुरो जाल्लें, देखून पयलीं उठयलें ना.”

बान विचारलें, “पूण तुकाय पुरो जाल्लें तें ! तुका कितें दिसता, तूंच काम करूंक शकता, हांव शकना ?”

आनी बाय तांचे वांगडा काम करूंक लागली. सानवेळा सगले सोयरे जेन्ना परते गेले तेन्ना ती गांधीजीसरीं गेली आनी तक्रारीच्या स्वरांत विचारपाक लागली, “म्हाका जागय नासतना तुमी ह्या भुरग्यांचेर तें काम कित्याक सोंपयलें ?”

गांधीजींक खबर आशिल्ली, बाक राग येतलो. देखून हांसत हांसत ताणी उरफाटी फकाणांनी जाप दिली, “तुका खबर ना, तुका जेन्ना राग येता तेन्ना म्हाका खूब भंय दिसता म्हण ?”

बा व्हडल्या व्हडल्यान हांसपाक लागली. जशें कितें ती सांगूंक सोदताली, “तुमी आनी म्हाका भितात?!”

9. अशी नितळसाण आमकां जाय

येरवडा बंदखणींत आसतना गांधीजी सदां सकाळीं सोडा आनी लिंबू घेताले. त्या दिसांनी सरदार वल्लभभाई पटेल तांचे वांगडा आशिल्ले. तेच तांचें हें सरबत तयार करताले.

एक दीस जेन्ना वल्लभभाई पटेल हें सरबत तयार करताले तेन्ना सहज गांधीजीन विचारलें. “तुमकां पिडेस्तांची सेवा करपाचो पाठ्यक्रम करपाची गरज दिसना?”

सरदार हाणी अजापान तांचेकडेन पळयलें. गांधीजी तशेच फुडें उलयले, “हांगाच पळय न्हय, तुमी कुलेर वयल्यान धरपाचें सोडून तोंडाकडेन धरलां. हें सगलें कुलेर ग्लासांत भितर वतलें आनी ते खातीर त्या जाग्यार त्या कुलेराक हात लावपाक जायना. तशेंच, ज्या लेंसान तुमी तोंड पुसतात त्याच लेंसान तुमी कुलेर पुसलां. अशेंय जावंक जायना. तुमकां खबर आसा, पिडेस्तांची सेवा करपी शस्त्रक्रिया करपाचे कुडींत खंयच्याय वस्तूंक हात लावंक शकनात. ह्यो वस्तू तीं चिमट्यान उखलतात. तांणी ती हातांनी काडत, तर तांकां रोखडेंच नोकरेंतल्यान निखळायतात. अशीच नितळसाण आमीय दवरपाक जाय.”

एक खीण थांबून ताणी फुडें सांगलें, “आनी पितकीर ग्लास अशेच उरफाटे करून दवरूंक जायना. आमी घडये हें अशे

आशेन करतात की ते आपशींच धुवन जातले, पूण हांव सांगतां, चड करून ते धुवन जायनात.”

* *

10. हो पैसो म्हजोच

गांधीजी येरवडा बंदखणींत आशिल्ले. एक फावट तांची भलायकी तपासतकीर ताणी लोणी खावपाक जाय हें निश्चीत जालें. गांधीजीन सांगलें, “हांव फकत बोकडेच्या दुदाचें लोणी खावपाक शकतां.”

तें कांय अशें व्हडलें कठीण काम नाशिल्लें. पूण लोणी हाडटकीर असो एक प्रस्न उबो रावलो, तें कित्यावांगडा खावप? गांधीजीन सांगलें, “म्हाका थोडें पीठ दियात.”

पीठ हाडलें, पूण तें मातशें मोटें आशिल्लें. गांधीजी तें पचोवंक शकलेना. ताणी म्हणलें, “म्हाका बारीक पीठ जाय.”

धा शेर बारीक पीठ आयलें. इतलें पीठ घेवन कितें

करपाचें ? कांय वेळान तांच्या हें लक्षांत आयलें. तांकां पिठाची गरज ना आनी लोणयाचीय गरज ना. ताणी सांगलें, “हे पीठ घेवन वचात आनी लोणीय बंद करात.”

पूण जें कितें दिल्लें तें परतें व्हरूंक मेळना आशिल्लें. अधिकाऱ्यांनी अशें येवजिलें. गांधीजींक घडये ताची मागीर गरज पडूंक शकत ! पूण गांधीजीन तांकां समजावन सांगलें, “जितली चिंता म्हाका म्हज्या पैशांची आसा, तितलीच म्हाका सार्वजनीक संपत्तीची आसा. हो पैसो लेगीत म्हजोच.”

सरकारी अधिकाऱ्यान विचारलें, “सरकारी खजिन्यांत तुमी केन्ना आनी कितलो पैसो जमा केला ?”

गांधीजीन नम्रतायेन जाप दिली, “तुमी सरकाराकडच्यान जो पगार घेतात, तांतलो कांय वांटो सरकाराक दितात. पूण हांव म्हजे सर्वस्व सरकाराक दितां. म्हजे कश्ट, म्हजी मत, म्हजें सगलें.”

* *

11. कायद्यामुखार सगले सारके

गांधीजी अशे मानताले की सामाजीक वा एकवटीत जीण आपणावचे पयलीं कुटुंबीक जिणेचो अणभव घेवपाची गरज आसा. तांच्या रामराज्याचें हें पयलें सोपण आशिल्लें. हे खातीर ताणी आश्रम जीण आपणायल्ली. थंय सगले एकेच जेवपाचे कुडींत जेवण जेवताले. अशान वेळ आनी पयशे वांचतालेच, वांगडाच एकवटीत जिणेचो अभ्यासय जातालो पूण हें सगलें वेळाचें पालन, बरी वेवस्था आनी नितळसाणे सांगातान जावप गरजेचें आशिल्लें.

हे दिकेन लोकांक उत्तेजीत करपाखातीर गांधीजी स्वता एकवटीत रांदचे कुडीत जेवण रांदताले. जेवण जेवपावगतार दोन फावट घांट वाजताली. जो कोणय दुसरी घांट वाजचेपयलीं जेवपाचे कुडींत पावना आशिल्लो, ताका दुसरे पंगतींत बसपाक बलकांवाचेर वाट पळयत रावचें पडटालें. दुसरी घांट वाजलेबराबर रांदचेकुडीचें दार बंद जातालें. म्हणटकच मागीर पावतल्याक भितर येवपाक मेळना आशिल्लें.

एक दीस गांधीजी फाटीं उरले. कर्मधर्मसंयोगान त्या दिसा आश्रमवासी हरिभाऊ उपाध्याय बी फाटीं उरिल्ले. जेन्ना गांधीजी थंय पावले तेन्ना ताणी पळयलें, हरिभावू बलकांवाचेर उबे आसात. बसपाक बांकय नाशिल्लो आनी कदेलय नाशिल्लें.

हरिभावून विनोद केलो, “बापूजी, आज तर तुमीय बी गुन्यावकारांच्या गरादींत पावले.”

गांधीजी खो खो करून हांसूंक लागले. म्हणूंक लागले, “कायद्यामुखार सगले सारके न्हय ?”

हरिभावून विचारलें, “तुमकां बसूंक कदेल हाडूं, बापू ?”

गांधीजीन सांगलें, “ना. ताची गरज ना. ख्यास्त भोगपाकच जाय. तातूंतच आनंद आसा.”

* *

12. गांवांत विलायती वखतां कित्याक

एक फावट एक अमेरिकन भयण सेवाग्राम आश्रमांत रावपाक आयली. एक दीस काम करतना अचकीत कित्याक लागून तरी मातशी जळ्ळी. तिका दिसलें, हांगा कोणाकडेनय कसलेंय तरी मलम आसतलें, देखून तिणें मलम मागलें.

गांधीजीन सांगलें, “हाचेर माती लाय.”

तिणें तशें केलें आनी तिका बरेंय दिसलें.

ती खंयच्या तरी नियतकालिकाची प्रतिनिधी आशिल्ली आनी भारतीय संस्कृतीचो अभ्यास करपाखातीर भारतांत आयिल्ली. तिका समजायतना गांधीजीन सांगलें, “गांवांत विलायती वखतांचो उपेग कित्याक करूंक जाय ? अशें जालें तर आमचे लोक खांकनवाळ जातले. बारिकशा घायाक उपचार कितें आसूंक शकता हें आमकां खबर आसपाक जाय. ताच्या जाग्यार सड्कन तयार केल्लें मलम लावप म्हणचे म्हज्या हिसपान एके तरेन आळसायेक नेट दिल्लेवरी जाता. पयलींच्या काळांत आमच्या देशांतल्या जाणट्या भयणींक असल्या वखतांचे भरपूर गिन्यान आसतालें. आजय आसा, पूण आतां तातूंत कांय सुधारणा करूंक जाय. तांकां विज्ञानीक रितीन हें सगलें समजावन सांगल्यार तीं बऱ्यांतलीं गांवांतलीं बायल-वैजां जावंक शकतात. तूंय एक शिकिल्ली. आमच्या देशाचे परिस्थितीचो अभ्यास करपाक आयल्या. देखून खास करून असले गजालींचेर बारीक लक्ष दवर.”

* *

13. हांचो पैसो तांब्याचो न्हय भांगराचो

एक फावट गांधीजी ओरिसाचे भोंवडेर आशिल्ले. हेच भोंवडेवेळार एक दीस ते मातयेच्या रस्त्यान कटकाक वचपाक लागले. ह्या रस्त्यार वाटेर रानवट प्रदेश लागतालो. त्याच प्रदेशांत एक ल्हान गांव आशिल्लो. ‘अनगूळ’. त्या वेळार हो प्रदेश ‘नो रेग्यूलेटेड’ प्रदेश आशिल्लो आनी जिल्होधिकारी आपल्याक जाय तशे नेम लावपाक शकतालो. ताणे गांधीजींक सार्वजनीक धर्मशाळेंत रावपाक परवानगी दिलीना. गांधीजींक तेखातीर तंबू घालून रावचें पडलें.

तरय, सरकारी विरोध आसून लेगीत आदिवासी लोक हजारांचे संख्येन गांधीजींचें दर्शन घेवपाक आयले. ते लोक खूब गरीब आशिल्ले. पैसो, दोन पयशे, आणो, दोन आणे इतलीच भेट घेवन ते आयिल्ले आनी ते पयशे ते खासा आपूण गांधीजींच्या हातांत दिवपाक पळयताले.

गांधीजी खोशी जाले. सात फूट ऊंच माचयेर ते लागून तीन वरां बसून रावले आनी सपसप हात फुडें काडून पयशे घेवपाक लागले. त्या वेळांत ते बाकीचें सगलें विसरून गेले.

सगल्या लोकांची भेट दिवन जातकच ताणी भरिल्ल्या आवाजांत सांगलें, “हांचो एक एक पैसो म्हाका तांब्याचो न्हय, भांगराचो दिसता. कितले कश्ट काडून हांणी ते पयशे एकठांय

केल्ले. कितल्या पयसुल्ल्यान चलून येवन, कितले पोटतिडकीन, ते म्हाका दिवंक आयिल्ले. हांतलो एक पैसो लेगीत हांव परतो कसो दिवंक शकतां?”

* *

14. आतां तुका न्हीद पडटली

ब्रिटनांतले नांवाजते कामगार फुडारी फेनर ब्रोक्वे भारतांत आयिल्ले. मद्रासाक पावले तेन्ना तांकां अचकीत जिवाक बरें दिसना जालें. गांधीजी त्या दिसांनी मद्रासाकच आशिल्ले. ते तांकां मेळपाक रुग्णालयांत गेले. फेनर ब्रोक्वे म्हय्यान वचून ताणी सांगलें, “हांव तुमकां मेळूंक आयलां. तुमकां खूब त्रास जातात अशें आयकलां. कितें जाता ?”

फेनर ब्रोक्वेन जाप दिली, “तुमी आयले, तुमचे खूब उपकार. हांव कितें सांगूं, पूण म्हाका जिवाक कशेंशेंच दिसता.”

गांधीजीन विचारलें, “कशेंशेंच दिसता म्हणचे कितें तरी कारण आसतलें.”

फेनर ब्रोक्वेन जाप दिली, “हय. कारण आसा. न्हीद पडना. मात्शी जर न्हीद पडिल्ली तर काय बरें जातलें आशिल्लें.”

गांधीजीन सांगलें, “न्हीद खऱ्यानीच एक बऱ्यांतलें वखत.”

इतलें सांगून ताणी आपलेपणान आपलो हात तांच्या माथ्यार दवरलो आनी दोळे बंद केले. दुसऱ्याच खिणाक अशें दिसलें, तांकां समाधी लागल्या आनी ते देवाकडेन प्रार्थना करतात. कांय वेळ गांधीजी हेच स्थितींत उबे रावले. उप्रांत दोळे उगडून म्हणूंक लागले, “तुमकां आतां न्हीद पडटली आनी जिवाक बरें दिसतलें.”

फेनर ब्रोक्वेन आपलें पुस्तक “पन्नास वर्सांचे समाजवादी जिणेचो इतिहास” हातूंत बरयलां, “अजापाची गजाल म्हळ्यार गांधीजी गेले आनी कांय खिणांतच म्हाका सुस्त न्हीद लागली. जागो जालों तेन्ना म्हाका जिवाक कितलें उर्बेभरीत दिसलें!”

* *

15. सगले जिनस वेवस्थीत आनी नितळ दवरचे

एक दीस गांधीजीन आदेश काडलो - जेवण जेवतकीर रानचेकुडींतलीं उश्ट्याचीं सगलीं आयदनां दरेक दिसा आळीपाळीन दोन वा तीन मनशांनी धुवचीं. अशें केल्ल्यान लोकांमदीं आपलेपण वाडटलें आनी दुसऱ्यांचीं उश्ट्यांची आयदनां धुतना जी वीट दिसता ती आपसुकच ना जातली. वेळय वांचतलो.

त्या दिसांनी रानचेकुडींतली मांडावळ बलवंत सिंह पळयतालो. ताका हो आदेश व्हडलोसो रुचलोना. ताका भंय दिसतालो, अशें केल्ल्यान सगली बजबजपुरी पसरतली.

गांधीजीन सांगलें, “म्हजो उद्देश बजबजपुरींतल्यान बरी मांडणी हाडप. आनी तेखातीर सगल्यांत पयलीं हांव आनी बा ह्या कामाचो श्रीगणेशा करतलीं.”

आनी ते बाक घेवन फटाफट आयदनां धुवपाचे सुवातेर वचून बसले. ताणी सगल्यांक सांगलें, “तुमी तुमचीं आयदनां हांगा हाडून दवरात आनी तुमी हात धुवन वचात.”

सगळे जाण मातशे काचाबूल जाले. पूण तांकां खबर आशिल्लें, गांधीजी जें उलयतात, तेंच करतात. देखून ते सगले आपलीं आपलीं आयदनां थंय दवरून गेले. गांधीजी आनी बा मोटे एकाग्रतायेन आयदनां धुवपाक लागलीं. बलवंत सिंह

सामको विचारांत गुल्ल जाल्लो, कशे तरेन आपूण गांधीजींक हें काम सोडूंक तयार करतलों ! पूण तेचबराबर ताका अशेंय दिसलें, गांधीजी आनी बा जर असलीं कामां करूंक शकतात तर आमीय बी आमच्या मनांत कसलेय तरेचीं ल्हान व्हड कामां करतना भेदभाव दवरूंक जायना.

थंय गांधीजी आनी बा मजगतीं पैज लागिल्ली, कोणे धुल्लें आयदन चड चकचकता ! गांधीजी आयदनां धुयत वताले आनी विचारताले, “कितें बलवंत सिंह, कशें साफ जालां ? तूं भिता कित्याक ? मनशान जर सदां करत तर तो कितें करूंक शकना ? निमाणें बायलांय घरांतली सगळीं उश्ट्याचीं आयदनां साफ करतातूच ! हो आश्रम म्हणचे आमचो व्हडलो घराबो. आमी दादले बायलो हो भेदभाव करपाक जायना. देखून रानचेकुडींतलो भार तुजेर सोंपयला. हावें म्हजे जिणेंत खूब प्रयोग केल्यात आनी हांव ह्या निश्कर्शाचेर पावलां की एके रांदचे कुडींत जी कुटुंब भावना वाडटा ती आनीक खंयच वाडना. जो रांदची कूड चलयता ताची जापसालदारकी चड आसता. सगले जिनस वेवस्थीत आनी नितळ दवरप आनी जे जेवपी आसात, तांकां देव समजून आपलेपणान वाडप, ही अध्यात्मीक प्रगतीची साधना. तूं जर हातूंत जैतवंत जायशी तर तुका सेवा करपाचो अधिकार आसा अशें हांव समजतलों.”

16. वैज आपल्या पिडेस्ताक सोडून कसो पैस रावत

सेवाग्राम आश्रमांत गांधीजीच्या ल्हानशा घरासामकार उदेंतेचे दिकेक आनीक एक इल्लेशें घर आशिल्लें. तातूंत तांचे लागींचे सोयरे रावताले. अशेच एक फावट आचार्य नरेंद्र देव तातूंत रावताले. ते फकत व्हडले विद्वानच नाशिल्ले तर स्वातंत्र्य लढ्याक पुरायपणान आपणाक ओंपिल्ले फुडारी आशिल्ले. काँग्रेसी भितरल्या समाजवादी दळाचे संस्थापक आशिल्ले. तांकां दम्याचें आशिल्लें. गांधीजीक कळ्ळें तेन्ना ताणी तांकां सेवाग्रामांत हाडले.

त्या दिसांनी भारताचो फुडार थारावपाक ‘क्रिप्स मिशन’ भारतांत चर्चेक आयिल्लें. गांधीजींक आपोवप सभावीक आशिल्लें. ते दिल्लीक गेले, चर्चा केली आनी सटासट परते आयले. पत्रकारांनी विचारलें, “तुमी आनीक थोडो वेळ कित्याक रावनात ?”

गांधीजीन जाप दिली, “कोण वैज आपल्या पिडेस्ताक सोडून कसो रावंक शकता ?”

आनी ते आचार्य नरेंद्रदेवांची जतनाय घेवंक आश्रमांत परते आयले.

17. कामाची वस्त हावें काडून दवरल्या

गोलमेज परिशदेक भाग घेवपाक गांधीजी बोटीन इंग्लंडाक वताले. बोटीचें नांव 'एस एस राजपुताना' आशिल्लें. तांतले चडशे प्रवाशी युरोपियन आशिल्ले. तांचो एक क्लब आशिल्लो. ह्या संघाकडल्यान एक पत्रिका उजवाडा येताली. त्या क्लबाचें नांव आशिल्लें 'बिल्ली गोटस' आनी पत्रिकेचें नांव आशिल्लें 'स्कँडल टायम्स'

ते पत्रिका छापना आशिल्ले, टायप करताले. जशें नांव तशे गूण. ते पत्रिकेंत लोकांविशीं तरांतरांचे नांव इबाडपी वृत्त प्रकाशीत जातालें. तांतल्यान गांधीजी कशे सुटूंक शकताले? तांचेय विशीं ते पत्रिकेचो एक विशेशांक भायर सरलो. तो विशेशांक घेवन एक गोरो मनीस गांधीजी सरीं गेलो. ताणें सांगलें, "मि. गांधी, हे पत्रिकेंत तुमकां आर्गां ओंपल्यांत. क्लबाच्या सगल्या सदस्यांनी तुमकां जीं परबीं दिल्यांत तीं वाचात आनी तातूंतले सामुग्रेविशीं तुमचें मत कळयात."

तो गोरो मनीस सोऱ्याचे धुंदींत आशिल्लो. ताणे फुडें सांगलें, "मि. गांधी, हांव म्हजे कुडींत व्हिस्कीचो दुसरो ग्लास पियेवपाक वचूं ? ताचें पयलीं म्हाका तुमचेकडल्यान संमती मेळपाक जाय."

गांधीजीन ते पत्रिकेचेर एक नदर मारली. पानांक चिमटो

लायिल्लो तो गांधीजीन काडून आपलेकडेन दवरलो आनी पानां त्या मनशाकडेन परतीं दिवन गांधीजीन सांगलें, “जी कामाची वस्त ती हावें काडून दवरल्या. बाकीचें तूं व्हर.”

बावड्या त्या गोऱ्या मनशान इतलो शांत मनीस केन्नाच पळोवंक नाशिल्लो. ताणे थंयच्यान कूस मारली.

* *

18. तर हांव आतांच येतां

त्या दिसांनी कडक थंडी पडटाली. कसल्या तरी कामाक लागून गांधीजी दिल्लीक आयिल्ले. तांची गाडी सकाळीं चार वरांचेर रेल्वे थाण्यार पावपाची आशिल्ली. घनश्यामदास बिरला तांकां हाडपाक थाण्यार गेले. थंय पावतकीर तांकां कळ्ळें, गांधीजी रोखडेच एका वरान अहमादाबादेक वतले. ते गाडयेंतल्यान देंवले बराबर बिरलान विचारलें, ‘एक दीस रावंक जायना ?’

गांधीजीन सांगलें, “ना. वचप खूब गरजेचें आसा.”

हें आयकून बिरलाजी खूब निराश जाले. गांधीजीन विचारलें, “कित्याक, कितें जालें ?”

बिरलाजीन सांगलें, “घराकडेन कोण तरी निमाणची घटका मेजता. ती तुमचें दर्शन घेवंक सोदता.”

गांधीजीन झट करून सांगलें, “तर हांव आतांच येतां.”

बिरलाजीन म्हणलें, “वेळ खूब कमी आसा. नाजाल्यार हे थंडेंत व्हरून हांव तुमकां कश्ट दिवचो नाशिल्लों.”

त्या दिसांनी उगत्यो गाडयो आसताल्यो. खूब थंड वारो व्हांवतालो. तरय गांधीजीन आयकलेंना. ताणी आग्रो केल्ल्यान बिरलाजीय लाचार जाले आनी ताणी गांधीजींक आपल्या घरा व्हेले. घर दिल्लीच्यान पंदरा मैल पैस आशिल्लें. गांधीजीन वायटकाराक पळयलें, सांत्वन केलें आनी परत दिल्लीक वचून आपली गाडी धरली.

बिरलाजी अजापीत जाले. इतलो व्हड मनीस हावें मातशी प्रार्थना करतकीर, इतले कुडकुड्याचे थंडेंत इतले कश्ट घेवंक शकता ! तांचें हें जे आपलेपण आशिल्लें जें लोकांक थिराय दितालें.

ती वायटकार घनश्यामदास हांची घरकान्न आशिल्ली.

19. म्हजें पुण्य तुवें व्हेलें

नोआखालींत गांधीजी पांयांनी गांव गांव भोंवताले. ते सगल्या दुःखी लोकांचीं दुकां पुसताले. तांच्यांत जगपाची प्रेरणा निर्माण करताले. ते तांच्या मनांतलो भंय काडून उडोवपाक सोदताले. देखून त्या उज्यांत स्वता लेगीत एकटेच भोंवताले.

थंयच्यो पांयवाटो खूब अशीर आशिल्ल्यो. इतल्यो की दोन मनीस बराबर वचूंक शकना आशिल्ले. त्यो खूब बुरशोय बी आशिल्ल्यो. जाग्यार जाग्यार लोक थुकिल्ले आसताले आनी हळशीक केल्ली आसताली. हें पळोवन गांधीजींक खूब वायट दिसतालें, तरय चल चल चलताले.

एक दीस ते चलतां चलतां मदींच थांबले. मुखारच कोणे हळशीक केल्ली. ताणी आशिकुशीक पडिल्लीं सगलीं सुकीं पानां एकठांय केलीं आनी ती हळशीक साफ केली. गांवचे लोक अजापान पळयत उरले. मनू मातूशी फाटल्यान आशिल्ली. लागीं येतकीर तिणें तें पळयलें. रागान ती उलोवन गेली, “बापूजी, तुमी म्हाका इतले लजेक कित्याक घालतात ? तुमी म्हाका कित्याक सांगलें ना ? तुमचे तुमीच साफ कित्याक केलें ?”

गांधीजीन हांसून सांगलें, “तुका खबर ना. असलें काम करपाक म्हाका कितली खोस मेळटा ती ! तुका सांगपा सोडून आपलें आपूण करपाक कमी त्रास आसात.”

मनून सांगलें, “पूण गांवचे सगले लोक पळयताले ते ?”

गांधीजीन म्हणलें, “आयचे हे गजालीन लोकांक शिक्षण मेळटलें. फाल्यांच्यान म्हाका असले तरेचे हळशीक रस्ते साफ करपा पडपाना, हें कितें ल्हान काम ?”

मनून सांगलें, “अशें धरया गांववाले फाल्यां रस्तो साफ करतले. परांच्यान तांणी केलो ना जाल्यार ?”

गांधीजीन जाप दिली, “तेन्ना तुका हांव पळोवपाक धाडटलों. आनी रस्त्यार जर खंय हळशीक सांपडत, तर मागीर हांव ती साफ करूंक येतलों.” दुसऱ्या दिसा ताणी खरेंच मनूक पळोवंक धाडलें. रस्त्यार तशीच घाण आशिल्ली. पूण मनू गांधीजीक सांगूंक आयली ना. तिणें स्वता सगलें साफ केलें. तें पळोवन गांववाल्यांक लज जाली आनी ते लेगीत तिच्या सांगातान साफ करपाक लागले. ताणी थंयचे थंय वचन दिलें. आयच्यान ते हो रस्तो आपूण साफ करतले !

परत येवन मनून जेन्ना ही गजाल गांधीजींक सांगली तेन्ना ताणी सांगलें, “म्हणचे म्हजें पुण्य तुवें व्हेलें. हो रस्तो तर हांव साफ करपाचो आशिल्लों. जावं, दोन कामां जालीं. एक, रस्तो साफ जालो आनी दुसरें, लोकांनी वचन पाळ्ळें तर तांकां वस्तुस्थितीचो धडो मेळटलो.”

20. निश्चेव करात केन्नाच झगडचेनात

गांधीजी साबरमती आश्रमांत आपले कुडींत बसून ‘नवजीवन’ हे पत्रिकेखातीर एक गंभीर लेख बरयताले. त्याच वेळार आश्रमांतले कांय भुरगे थंय आयले आनी तांकां प्रणाम करून एके कुशीक उबे रावले. तांची पिराय बारा चवदा वर्सां मदीं आसतली. गांधीजीन तांचे वटेन पळयलें आनी हांसले. ताणी विचारलें, “आज सकाळींफुडें ही माकडसेना म्हजे कुडींत कशी पावली ?”

एक भुरगो, जो तांचो मुखेली आसत, ताणें जाप दिली, “बापू, आज तुमी आमचे वांगडा साबरमती न्हंयत न्हावपाक येवपाक जाय.”

हें आयकून गांधीजी खो खो करून हांसूंक लागले. म्हणूंक लागले, “वा रे हुकूमशा, अशें फुडाऱ्यांवरी हुकूम दिवपाक तूं खंयच्यान शिकलो?”

भुरगो मात्सो अनमनलो. नमळायेन ताणे म्हणलें, “बापू, आज तुमी आमचें म्हणणें आयकुंकच जाय. चलात न्हय ?!”

गांधीजीन सांगलें, “पूण आज तर म्हजेकडेन सामको वेळ ना. आनीक केन्नाय या.”

दुसऱ्या एका भुरग्यान सांगलें, “वेळ तर तुमचेकडेन केन्नाच

नासतलो. तुमी केन्नाय पळयात, 'कितें ना कितें करीत आसतात."

तिसरो आनीक एक भुरगो उलयलो. "बापू, तुमी सांगतात तें आमी सगलें आयकतात. तुमी आमचें एकय मागणें आयकुचेनात ?"

इतलेंच न्हय, तर कांय भुरगे धांवून गेले आनी तांचे आंगोस्तर, तुवालो घेवन आयले. गांधीजीन पळयलें, आतां सुटका ना, ताणी म्हणलें, "तुमी जर म्हजें एकच सांगणे आयकशात तर हांव तुमचे वांगडा येवंक तयार आसां."

सगल्या भुरग्यांनी एकाच ताळ्यांत सांगलें, "हय हय, आमी आयकतात."

गांधीजीन विचारलें, "हावें अशें आयकलां, तुमी केन्ना केन्नाय आपले भितर झगडटात, एका दुसऱ्याक मारतात, केन्ना केन्नाय वायट उतरांय दितात. हें बराबर ?"

भुरग्यांनी जाप दिली, "ना. हें चूक. राग आयल्यार आमी अशें करतात खरें, पूण मागीर आमकां खऱ्यांनीच पसतावो जाता."

गांधीजीन सांगलें, "तशें जाल्यार तुमी आयच्यान निश्चेव करात, तुमी आतांच्यान केन्नाच झगडचे नात. एकामेकांचो मोग करतले."

भुरग्यांनी जाप दिली, “बापूजी, आमी अशेंच करपाचे यत्न करतले, आनी जर अशें केन्नाय करूंक शकलेनात, तर तुमकां येवन सांगतले.”

गांधीजींक हेंच जाय आशिल्लें. ते ह्या सगल्यां वांगडा न्हावपाक साबरमती न्हंयचेर गेले. खूब न्हाले. सहज एका भुरग्यान विचारलें, “बापू, तुमकां पेंवपाक कळटा. आमकां पेवन दाखयात न्हय...”

गांधीजीन उदकांत उडी मारली आनी पेंवत खूब पयस गेले. भुरगे खोशयेन आडुपाक लागले.

* *

21. हांव वेवसायीक नटांचे नाटक पळयना

बेजवाडांत काँग्रेस महासमितीन थारायलें, लोकमान्य टिळकांच्या स्मारकाखातीर एक कोटी रुपया एकठांय करप. एक दीस शंकरलाल बँकरान येवन सांगलें, “मुंबय जितल्यो मुखेल नाटक कंपनी आसात त्यो सगल्यो मेळून आपल्या बऱ्या बऱ्या नटांक घेवन, एक बरें नाटक सादर करतल्यो. त्या दिसा गांधीजी जर थिएटरांत उपस्थीत रावतीत तर ते सगले लोक त्या नाटकाची सगली जोड टिळक स्वराज्य फंडाक दिवंक तयार आसात.”

ताणें फुडें हेंवय सांगलें, “हजारांनी न्हय तर लाखांनी जोड जातली. कारण तिकेटीचे मोल बरेंच व्हड दवरतले.”

गांधीजी एकदम उलयले, “हें जावंक शकना. हांव केन्नाच वेवसायीक नटांचे नाटक पळोवंक वचना. कोणेय म्हाका एक कोटी लेगीत रुपये दिवपाचे थारायले तरय हांव म्हजो नेम मोडपाना.”

जिविताचें संगीत*

जिवितान फर्मायलां ताचेपरस घडये चड संगीत आमी
वेंगावन बसल्यात, असो म्हाका दुबाव येता. जिविताचें
संगीत आवाजाच्या संगितांत शेणून वचपाचें संकश्ट
उप्रासलां. चलपांत संगीत कित्याक नाका ? 'मार्च'
करतना वा दर अेके करणेंत संगीत कित्याक नाका ?

म्हाका दिसता, आमच्या भुरग्यांक चलचें कशें तें
कळूंक जायच. 'मार्च' कसो करचो, बसचें कशें, खावचें
कशें..... थोडे भितर सांगचें जाल्यार, जिवितांतली दर
अेक करणी कशी करची तें कळूंक जाय.

संगिताची म्हजी ही कल्पना.

— महात्मा गांधी

***Last Phase by Pyarelal, Part I, page 160
(3rd week, December 1945.)**

Rs. 20/-